

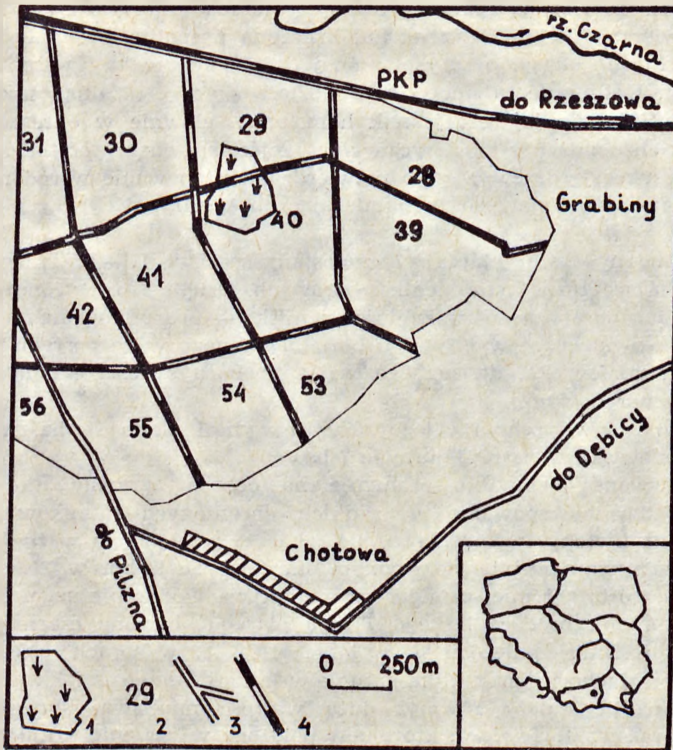
KORESPONDENCJE

Godne ochrony obiekty florystyczne na terenie obrębu Zdżary w Nadleśnictwie Dębica

Tereny aktualnie administrowane przez Nadleśnictwo Dębica leżą w dwóch makroregionach geograficznych. W części południowej — zaliczanej do Pogórza Karpackiego — przeważają stosunkowo żyzne gleby lessowe o bogatej i zróżnicowanej szacie roślinnej. Leżąca w makroregionie Kotliny Sandomierskiej część północna — obręb Zdżary — pokryta jest rozległymi i dość zwartymi kompleksami borów sosnowych i mieszanych. Są one pozostałością dawnych puszczy położonych w widłach Wisły i Sanu, z których największe ocalałe fragmenty to Puszcze: Niepołomska i Sandomierska. Obręb Zdżary wyróżnia się godnym ochrony ostępami i uroczyskami rzadko już spotykanymi w lasach gospodarczych. Do bardzo interesujących należą torfowisko przejściowe „Torfy” oraz niezwykle obfite stanowisko pióropusznika strusiego *Matteucia struthiopteris* w uroczysku Podlesie.

Torfowisko przejściowe „Torfy”. Omawiane torfowisko znajduje się w oddziałach 29 i 40 leśnictwa Chotowa, około 1 km na południe od linii kolejowej Kraków — Rzeszów (Czarna Tarnowska — Grabiny (ryc. 1). Położone jest w bezodpływowym obniżeniu otoczonym od południa i wschodu niskim wałem morenowym (Klimaszewski 1972), a od północy i zachodu przechodzi w nieznacznie wyniesioną równinę. W latach międzywojennych i zaraz po wojnie prowadzono tu na małą skalę eksploatację torfu, o czym świadczą zachowane do dziś ślady, tj. groble i zarośnięte już doły powyrobowiskowe. W latach 60-tych wykonano częściową meliorację, która na szczęście zaburzyła stosunki wodne w niewielkim tylko stopniu umożliwiającym istnienie tego specyficznego biotopu.

Centralną część torfowiska zajmują mozaikowato rozmieszczone płyty zespołów turzycowatych *Caricetea fuscae* i wełnianki pochwowatej *Eriophorum vaginatum* oraz niskich krzewinek bagiennych. W miejscach odsłoniętych na powierzchni ok. 300—500 m² występuje masowo

Ryc. 1. Położenie torfowiska Torfy w nadleśnictwie Dębica. 1 — obszar centralnej części torfowiska; 2 — numery oddziałów leśnych; 3 — ważniejsze drogi; 4 — linie podziału powierzchniowego. — Situation of the Torfya „Peat-bogs” in the forest inspectorate of Dębica. 1 — central part of the peat-bog; 2 — numbers of forest compartments; 3 — some more important roads; 4 — lines of superficial division

rosiczka okrągłolistna *Drosera rotundifolia* wraz z innymi roślinami głównie z rzędu *Ledetalia palustris*, tj. bagno zwyczajne *Ledum palustre*, żurawina błotna *Oxycoccus quadripetalus*, borówka bagienna *Vaccinium uliginosum*, borówka brusznica *Vaccinium vitis-idaea*, wrzos pospolity *Calluna vulgaris* oraz torfowce *Sphagnum* sp.

Liczne występowanie rosiczki okrągłolistnej oraz duża jej żywotność wskazują, że ten rzadki, chroniony gatunek znajduje na opisywanym stanowisku bardzo dobre warunki rozwoju.

Pomiędzy odkrytą częścią torfowiska a otaczającym je wysokopiennym borem rozciąga się pas strefy przejściowej o zróżnicowanej

szerokości. Tworzą ją głównie krzewy: wierzba szara (łozą) *Salix cinerea*, wierzba uszata *Salix aurita*, kruszyna pospolita *Fragula alnus* oraz karłowate okazy: brzozy omszonej *Betula pubescens* i sosny *Pinus silvestris*. Roślinność ta uporczywie wdziera się w centralną część torfowiska. Sukcesja jej jest jednak hamowana, głównie w okresach lat o wysokich opadach atmosferycznych. Przejściowy charakter torfowiska i ciągłą sukcesję drzew w głąb potwierdza występowanie wśród roślinności zielonej obumarłych i obumierających nadal pojedynczych sosen i brzoź.

Omawiany obszar otaczają drzewostany sosnowe III—IV klasy wieku, zajmujące różne typy siedlisk borowych. Dzięki urozmaiconej rzeźbie można obserwować zmienność siedlisk — warunkowaną różnym poziomem wód gruntowych — od boru bagiennego w bezpośrednim sąsiedztwie torfowiska, do suchego wariantu boru świeżego, położonego na wale morenowym.

Łączna powierzchnia całego obiektu wynosi około 15 ha, w tym część torfowiskowa zajmuje prawie 7 ha.

Opisywane torfowisko zasługuje na ochronę prawną nie tylko z uwagi na występowanie tu rzadkich, chronionych gatunków roślin i unikalne biotopy torfowiskowe, ale także ze względu na ważne funkcje, jakie spełnia w bilansie wodnym otaczających je borów. Uroczysko jest także ostoją i miejscem lęgowym ptactwa wodno-błotnego. Spotykano tu m.in.: brodziec leśnego *Tringa glareola*, bociana czarnego *Ciconia nigra*, który gnieździł się w latach 1978—82 w borach sąsiedniego leśnictwa Machowa, oraz kilka gatunków kaczek *Anas* sp.

Podkreślić należy również dużą wartość naukową, dydaktyczną i krajobrazową torfowiska, które jest położone w regionie kraju o najmniejszym udziale biotopów torfowiskowych (Jasnowski 1978).

Stanowisko pióropusznika strusiego *Matteucia struthiopteris*. Pióropusznik strusi *Matteucia struthiopteris* należy do najrzadszych elementów naszej flory (Karpowicz 1978). Z tego też względu objęty jest ochroną gatunkową. Dodatkowo zagrożenie tego rzadkiego gatunku stwarza jego duża wartość dekoracyjna, na skutek której jest wykopywany do sadzenia w ogródkach, a jego sporofity są zbierane do suchych bukietów.

Opisywany gatunek jest zaliczany do elementu górskiej flory polskiej. Występuje na rozproszonych stanowiskach w niższych położeniach Karpat i Sudetów, będąc gatunkiem charakterystycznym dla zespołów olszynki karpackiej *Alnetum incanae*.

Na niżu jest spotykany szczególnie rzadko, gdzie osiąga swą północną granicę zasięgu (Karpowicz l.c.). Nowe, naturalne stanowisko tej okazałej rośliny odnaleziono na terenie uroczyska Podlesie (w odziale 177d leśnictwa Machowa), które stanowi oderwany fragment bo-

rów obrębu Zdżary. Jest to kolejne stanowisko tego gatunku na ziemi tarnowskiej, opisywanego ostatnio na Pogórzu Strzyżowskim (T o w p a s z 1984).

Pióropusznik rośnie tutaj w zbiorowisku ze związku *Alno-Padion*. Jest to forma przejściowa olsu, który pod wpływem szablonowej gospodarki leśnej i wodnej został przesuszony i wykazuje już cechy lasu lęgowego. W Jego runie występuje wiele gatunków higro- i nitrofilnych, jednak na podstawie ich występowania nie można zaszerzować opisywanego płatu do konkretnego zespołu fitosocjologicznego. Pióropusznik zajmuje strefę w bezpośrednim sąsiedztwie cieku w różnowiekowym, słabo zwartym drzewostanie olchy czarnej *Alnus glutinosa* z domieszką wierzby kruchej *Salix fragilis*. W warstwie krzewów liczny jest podrost złożony z wymienionych uprzednio gatunków oraz masowo rosną tu także kruszyna pospolita i czeremcha zwyczajna *Prunus padus*.

Skupienie pióropusznika liczy około 800 egzemplarzy rozmieszczonych na powierzchni ok. 30 arów wzdłuż uregulowanego koryta strumienia oraz w starorzeczach — meandrach, które pozostały po regulacji.

Masowe występowanie sporofili świadczy o dużej żywotności pióropusznika na tym stanowisku, gdzie zdaje się znajdować bardzo dobre warunki bytowania. Nadmienić należy, iż wody cieku — biorącego początek wśród łąk i zadrzewień — są bardzo czyste, o czym świadczą mogą niedawno jeszcze spotykane okazy raka *Cancer* sp. Opisywane tutaj obiekty florystyczne znajdujące się na terenie obrębu Zdżary zasługują ze wszechmiar na ochronę rezerwatową, gdyż poza wartościami przyrodniczymi i krajobrazowymi posiadają także duże znaczenie dydaktyczne. Staranie zmierzające do utworzenia tu rezerwatu podjęto już w ubiegłym roku.

Janusz J. Tomaszewicz

PISMIENICTWO

Jasnowski M. 1978 *Znaczenie torfowisk w Polsce i ich ochrona*. W: *Ochrona i kształtowanie środowiska przyrodniczego*. PWN Kraków — Warszawa.

Karpowicz W. 1979 *Paprocie*. PWRiL Warszawa.

Klimaszewski M. 1972 *Geomorfologia Polski. Polska południowa góry i wyżyny*. PWN t. I Warszawa.

Tomasz K. 1984 *Stanowisko pióropusznika strusiego (Matteucia struthiopteris) na Pogórzu Strzyżowskim*. Chrońmy Przyr. R. 40 z. 5—6 Kraków.